

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΕΛΦΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΥΡΑΛΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΛΟΘΕΩΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1948

Ε.Π.Ε. 2008
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Στην πεσμένη Κολώνα

*Τ' ανάστημά σου τό τρανό και τής χοντρής κοκκάλης
θαράζω, καθώς κοίτασαι ξεπλωταριά μπροστά μου.
Μά πειό μεγάλη φαίνεσαι από τής όρθής τής άλλες,
καλιές συντρόφισσες, γιατί κανείς πριν πάση χάμου
νακρός, σωστό τό μέτρο του νά δείξω δέ μπορεί.*

25 Μαΐου 1914 Γκι. Βλαχογιάννη

Αυτόγραφο του Βλαχογιάννη

Στην πεσμένη Κολώνα

Τ' ανάστημά σου τό τρανό και τής χοντρής κοκκάλης
θαράζω, καθώς κοίτασαι ξεπλωταριά μπροστά μου.
Μά πειό μεγάλη φαίνεσαι από τής όρθής τής άλλες,
καλιές συντρόφισσες, γιατί κανείς πριν πάση χάμου
νακρός, σωστό τό μέτρο του νά δείξω δέ μπορεί.

25 Μαΐου 1914

ΓΙΑΝ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

(1867 - 1945)

Τὰ μεγάλα και άθάνατα χρόνια του Εικοσιένα έχουν έμπνεύσει και άπασχολήσει πολλούς έρευνητές και λογοτέχνες. Άπ' άλλους αυτούς όμως κανείς, είναι κοινή άμολογία, δέν άφροσιώθηκε με τόσο πάθος στην έρευνά τους, και κανείς δέν μάς έφερε με τό έργο του τόσο κοντά στην ψυχή και την άτμόσφαιρά τους, όσο ο Γιάννης Βλαχογιάννης. Ολόκληρο τό έργο του, λογοτεχνικό και ιστορικό, κέντρο και πηγή έχει τό Εικοσιένα· κι ήταν τόση ή λατρεία του γι αυτό, ώστε νόμιζε κανείς ότι κι' ο ίδιος δέν ήταν παρά μία προβολή και έπιβίωση από τά μεγάλα εκείνα χρόνια με δλη την έξαρση και τη δύναμή των. Για να κατανοηθή όμως πληρέστερα τό έργο του είναι άνάγκη να γνωρίσουμε και τη ζωή του δυνατού μά βασανισμένου αυτού ανθρώπου, τη γεμάτη έγκαρτέρηση, πατριωτισμό και θεληματικότητα.

Τά στοιχεία που έρχόμαστε να έκθέσουμε έχουν πηγή τόν ίδιο τό Βλαχογιάννη· είναι διηγήσεις του, που είχαμε άκούσει από τό στόμα του, στα χρόνια της κατοχής, στην περίοδο που είχα την τιμή να σταθώ βοηθός άσήμαντος στο έργο του τό βιβλιογραφικό και άρχειακό και μάλιστα τό σχετικό με τόν «Καραϊσκάκη» του. Σε όλα αυτά όμως, που συμπληρώνονται με είδησεις διάσπαρτες στα έργα του και στην άλληλογραφία του την άγνωστη και ένδιαφέρουσα, δε θα βρή ή άναγνώστης τη γοητεία που είχε ο λόγος του ο δωρικός ο τόσο πηγαίος και άληθινός, θα βρή όμως την άκρίβεια, τό σεβασμό προς την εργασία του, φόρο έλάχιστο στον άνδρα που τόσα πρόσφερε και στα γράμματα και στην ιστορία.

ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΥΛΙ

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης, που ή ζωή του ή πρόσκαιρη τελείωσε σένα κρεββάτι του «Ευαγγελισμού» στις 23 Αυγούστου 1945, (δπου τόν έφερε μία κατάπτωση του όργανισμού του, άποτέλεσμα και του μόχθου του του τεράστιου και των 78 χρόνων που έβάραιναν στην άλύγιστη ράχη του, περισσότερο όμως της άπαισίας Κατοχής), είχε πατρίδα τόν Έπαχτο (Ναύπακτο), που μάς θυ-

μίζει και τό φιλολογικό του ψευδώνυμο «Γιάννος Έπαχτίτης». Τά περισσότερα δημοσιεύματα, παλιά και νεώτερα, δικά του και ξένα, τόν φέρουν γεννημένο στα 1868, φαίνεται όμως να ήταν μεγαλύτερος κατά ένα τουλάχιστο χρόνο, άφου ένα σημείωμα του γραμμένο, όπως σημειώνει, καθ' ύπαγόρευση της μητέρας του, γράφει: «Έγεννήθη την 27 Ιουλίου 1867 έορτήν του Αγίου Παντελεήμονος, ώραν 10 της νυκτός προς την 28ην».

Ο Έπαχτος στα χρόνια αυτά δέν είχε την αύγλη και λαμπρότητα που είχε στα περασμένα χρόνια, της Βενετσιάνικης και της Τουρκικής κυριαρχίας, που κράτησε έως τά τέλη του Ιερού μας Αγώνα. Οι κάτοικοί του που στα 1828 είχαν φθάσει τούς 3101¹, στα 1890 ήσαν 2296, θα ήσαν ακόμα λιγώτεροι στα 1867 και ήταν φυσικό αυτό· μετά την ειρηνική άποχώρηση των Τούρκων ή Κυβέρνηση Καποδίστρια έδωσε τό άπαρτο αυτό κάστρο σε Σουλιώτες πρόσφυγες που άναμίχτηκαν με βουνήσιους Έπαχτίτες, άμοιβή για την άταίριαστη παληκαριά τους, μά και παρηγοριά για τό Σούλι, που νοσταλγούσαν πάντα και με τόνειρο του γυρισμού στα Ιερά του χώματα έσβυναν στα μελαγχολικά σεράγια των Τούρκων, που ήταν τώρα δικά τους κατοικητήρια². Από τούς Σουλιώτες αυτούς κρατούσε κι' ο Βλαχογιάννης από τη μάνα του. Τό όνομά της Άναστασία θύμιζε τόν πρόπαπο του Βλαχογιάννη Άναστασούλη, που είχαν σκοτώσει οι Τούρκοι, άφου τόν πιάσανε με προδοσία, όπως διηγείται ο Βλαχογιάννης στον περίφημο «Ξενιτεμό» του, τό πρώτο διήγημα³, που με τόσο ένθουσιασμό είχαν υποδεχθεί και ο Παπαδιαμάντης κι' άλλοι φίλοι του (Καρκαβίτσας, Μητσάκης, Κρυστάλλης). Η Άναστασία, που είχε κι' άλλη άδελφή, τη Μαρία, είχε μητέρα τη «Γκέλια» (= Άγγελική, που τόνομά της άνάστησε και ή έπιζώσα άδελφή του Βλαχογιάννη) κόρη της Δημήτρω Λάμπρο Γκώβαινας, της περίφημης ήρωίδας Σουλιώτισ-

1. Στατιστική 1928 σελ. 17 Νουχάκη, χωρογρ. πίναξ σ. 127.

2. Βλ. Ν. Κασομ. ένθυμήματα ... Γ' σ. 186 σημ.

3. «Φωνή της Ήπειρου» 25 Φεβρ. 1893.

σας, που είχε ξεχάσει κι' ο χάρος, ίσως για να δοθῆ εὐκαιρία στο ἔγγονάκι της τὸ Βλαχογιάννη νάκούση ἀπὸ τὰ χεῖλη της τίς τόσο συναρπαστικές διηγήσεις της γιὰ τὸ Σοῦλι καὶ τοῦ Μεσολογγίου τὰ πάθη... Χωρὶς τὴν ἐπίδρασή της, χωρὶς τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος που ἀποτελοῦσε μιὰ ἐπιβίωση τοῦ Σουλιῦ, ὁ Βλαχογιάννης δὲ θὰ εἶχε χαρίσει τοὺς ἐξαισίους πίνακες τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐποχῆς, που μᾶς δίνει στὰ «Μεγάλα χρόνια» πρὸ πάντων, ὅπως δείχνουν καὶ τὰ σημειώματά του¹.

Τὸ Σοῦλι καὶ Μεσολόγγι, που μᾶς γνωρίζει ὁ Βλαχογιάννης, εἶναι τὸ Σοῦλι καὶ Μεσολόγγι που γνώρισε ὄχι ἀπὸ βιβλία, μὰ ἀπὸ τὴν ἡρώιδα προμάχη του, τὴν ψηλὴ ἀκατάλυτη Σουλιώτισσα, (ὅπως τὴ χαρακτηρίζει) που γλύτωσε στὴν «Ἐξοδο» βασιτώντας τὸ κόνισμα τοῦ σπιτιοῦ (ἓνα τρίπτυχο που φύλαγε ἀκόμα ἀπὸ τὸ Σοῦλι), κι' ἔκλαιγε στὴ θύμησή τους τὸ Σοῦλι καὶ τοῦ Μεσολογγίου τὰ πάθη, σὰ νάτανε μπρὸ-στὰ τῆς ἀγέραςτα².

Εἶχε ὅμως κι' ἓνα ἄλλο λόγο· νὰ λατρεύῃ τὴν προμάχη του αὐτὴ ὁ Βλαχογιάννης· ἦταν καὶ νουνά του· νῆπιο—ὅπως μᾶς ἔλεγε συχνά—τὸν εἶχε πάρει στὰ χέρια της τὰ λιπόσαρκα κι' ὑστερα ἀπὸ πολὺωρη πορεία, ξυπόλυτη, ὅπως εἶχε τάξει, τὸν ἔφερε ψηλά στοῦ «Αἰ Γιάννη τὸ μοναστήρι, ὅπου τὸν βάφτισε ἓνας σεβάσμιος καλόγερος, τὴ μέρα που γιόρταζε τὸ μοναστήρι, 29 Αὐγούστου, (ὅπως μᾶς πληροφορεῖ κι' ἓνα σημείωμα τοῦ Βλαχογιάννη). Ὁ Βλαχογιάννης ἐπίστευε ὅτι αὐτὸς ἦταν κι' ὁ λόγος που πῆρε τὸ ὄνομα «Γιάννης»· τὸ πιθανώτερο εἶναι, ὅτι δόθηκε γιὰ ν' ἀναστήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ προπάπου του ἀπὸ τὸν πατέρα, Ἰωάννη Βλάχο, στὸν ὁποῖον ὀφείλεται καὶ τὸ ἐπίθετο «Βλαχογιάννης», κοινὸ σὲ ὄλους τοὺς Βλαχογιανναίους τοῦ Ἐπάχτου· πρὶν ὅμως μιλήσουμε γιὰ τὴ σημαίνουσα αὐτὴ φυσιογνωμία, ἄς συμπληρώσουμε τίς εἰδήσεις γιὰ τοὺς προγόνους τοῦ Βλαχογιάννη ἀπὸ τὴ μάνα του. Ἡ Δημήτρω Λαμπρο Γκιώναινα, ἦταν στὰ 1834 30 χρονῶν, σύμφωνα μὲ κατὰλογο Σουλιωτῶν καὶ Ἡπειρωτῶν οἰκιστῶν Ναυπάκτου 14/5/1834, ἐπομένως στὴν ἔξοδο τὴν ὀλοῦστερη τοῦ Μεσολογγίου ἦταν 22 χρονῶν μικρονύφη· τὴν κόρη της Γκέλια ἀπέκτησε στὰ 1827, ἓνα δηλ. χρόνο μετὰ τὴν ἔξοδο. Ἡ πληροφορία λοιπὸν ὅτι κρατοῦσε τὴν τραγικὴ ἐκείνη νύχτα καὶ τὴν κόρη της πρέπει ν' ἀναθεωρηθῆ (ἐκτὸς ἂν ὑποτεθεῖ ὅτι τὴν ἔφερε στὰ σπλάχνα της). Ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ πληροφοροῦμαστε ὅτι εἶχε κι' ἄλλη κόρη, τὴν Ἀναστασοῦλα, που γεννήθηκε στὰ 1830, ἀφοῦ στὰ 1834 (ἢ Ἀναστασοῦλα) ἦταν νῆπιο 2 χρονῶν. Ἡ Λαμπρο Γκιώναινα ἔκλεισε τὰ μάτια της κατὰ τὴ σημείωση τοῦ Βλα-

χογιάννη σὲ ἡλικία 90 χρονῶν, δηλ. στὰ 1894. Ὁ σύζυγος Λαμπρο Γκιώνης ἦταν στὰ 1834 40 χρονῶν, γεννήθηκε λοιπὸν στὰ 1794· καὶ στὴν ἔξοδο ἦταν 32 χρονῶν παληκάρι. Γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Γιώτη Γκιώνη, τὸν ἡρωικὸ ἀντιστράτηγο που ἔπεσε στὸ Μεσολόγγι, δὲ βρίσκουμε εἰδήσεις στοὺς καταλόγους που ἀναφέραμε· συναντοῦμε μονάχα τὸ ὄνομα Γιώτη Λαμπρο που στὰ 1834 εἶχε ἡλικία 28 (στὴν ἔξοδο 26) καὶ τῆς κόρης του Ἀλεξάνδρας· μιλοῦν ὅμως γιὰ τὸ τέλος του τὸ ἡρωικὸ καὶ τραγικὸ μαζί καὶ τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» καὶ ὁ Σπυρομίλιος στὰ ἀπομνημονεύματα τῆς β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Στὰ «Ἑλλ. Χρονικά» ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς «Μετὰ τὴν μεσημβρίαν (τῆς 16 Ἰουλίου 1825) ... οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἐγέμισαν τὴν ὑπὸ τὸ κανονιοστάσιον (τοῦ Μπότσαρη) τάφρον κατεσκεύασαν ἐκεῖσε πυρπολικὴν ὑπόνομον (mine) εἰς τὴν ὁποῖαν βαλόντες τὸ πῦρ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος ἀνατρέψαντες ὤρμησαν διὰ τῆς προξενηθείσης χαλάστρας καὶ ἔστησαν τὰς σημαίας ἐπὶ τοῦ τείχους. Ἄλλ' οἱ φυλάσσοντες τὴν θέσιν ταύτην Ἕλληνες ἀντεστάθησαν, μὲ τόσην γενναιοκαρδίαν, ὥστε ὄχι μόνον τὸ κανονιοστάσιον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπερησπίσθησαν, ἀλλὰ καὶ πολλοτάτους ἐφόνευσαν καὶ τοὺς λοιποὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ὄπισθεν. Τότε πάλιν ἐγεμίσαμεν τὴν χαλάστραν μὲ στρώματα καὶ προσκεφάλαια καὶ περιενδύσαμεν αὐτὰ μὲ σανίδας καὶ χῶμα. Ἡ εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην προξενηθεῖσα ζημία τῶν ἐχθρῶν ἐστάθη εἰς 300 φονευμένους, ἐνῶ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπληγῶθησαν δύο, ὁ ἀντιστράτηγος Δημὸς Ρινιάσας καὶ ὁ χιλιάρχος Γιώτης Γκιώνης, καὶ ἐφονεύθησαν πέντε ἢ τρεῖς ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἦσαν ἐργάται σκάπτοντες εἰς εὐρεσιν τῆς πυρπολικῆς τῶν ἐχθρῶν ὑπόνομου καὶ διὰ τοῦτο πλακωθέντες εἰς τὸν λάκκον, ὅταν ἐγινεν ἡ ἐκπυρσοκρότησις»¹. Ἡ διήγησις τοῦ Σπυρομιλίου που εἶναι καὶ πληρέστερη καὶ ἀκριβέστερη, γιὰτὶ προέρχεται ἀπὸ εἰδικό, πρωταγωνιστὴ μάλιστα στὰ γεγονότα, ἀνεβάζει τίς ἀπώλειες τῶν ἐχθρῶν σὲ 500 νεκροὺς καὶ 500 πληγωμένους καὶ τῶν Ἑλλήνων σὲ 5 ἐργάτες νεκροὺς, 5 στρατιῶτες νεκροὺς καὶ 15 βαρεῖα πληγωμένους· ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦσαν καὶ οἱ ἡρωικοὶ ἀντιστράτηγοι (ὄχι χιλιάρχοι) Γιώτη Γκιώνης καὶ ὁ ἡρωικὸς ἐπίσης ἀντιστρ. Δημ. Ρινιάσας. Γιὰ τὸ Γιώτη Γκιώνη γίνεται λόγος καὶ στὴν ἀκόλουθη δημοσίευσή, που βρίσκεται στὰ χαρτιά του Βλαχογιάννη: «Δηλοποιούμεν οἱ ὑπογεγραμμένοι ὅτι ὁ ἀντιστράτηγος Γιώτη Γκιώνης ὅπου ἦτον εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου εἶχεν ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν του στρατιώτας ὀγδοῆντα ἦτοι 80: κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Σ. Διοικήσεως, διδόμεν τὸ παρὸν ὅπου ἀνήκει.

1. «Μεγάλα Χρόνια» σ. 130, 131, 134 κλπ.

2. Βλ. «Πρόοδος Ἀκαρνανίας» 27-5-1923.

1. «Ἑλληνικά Χρονικά» ἐφ. πολ. ἐκδ. ἐν Μεσολογγίῳ, ὑπὸ Ἰ. Μάγερ ἀπὸ Ἰανουαρ. 1824 - 20 Φεβρ. 1826. Ἀθῆναι 1840 Β 79.

1826: μαΐου 2 Ναύπλιον
Α. Βεΐκος, Ν. Ζέρβας:
Χρῖστος Κουτσουνίκας (:)

Ἐκ τῶν ὑπογράφωντας ὁ Ν. Ζέρβας ἦταν πρῶτος ἐξάδελφος τῶν Γκιώνηδων¹. Ἀνάμεσα στοὺς ἄνδρες αὐτοὺς θὰ ἦτο πιθανῶς καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιώτη Λαμπρο Γκιώνης, πού ἐπέζησε μαζί με τὴ σύντροφό του Δημήτρω (Λαμπρο Γκιώκαινα.)

Στὴν οἰκογένεια Βλαχογιάννη μνημονεύονται καὶ παπᾶδες. Ὁ Ζαφείρης ἢ Παπαζαφείρης ἦταν γόνος μιᾶς τέτοιας οἰκογένειας. Γιά ἓναν ἀπ' αὐτοὺς ὁ Βλαχογιάννης ἀναφέρει τὰ ἐξῆς στὰ σημειώματα πού συνοδεύουν «Τὰ μεγάλα χρόνια»: «Ὅταν οἱ ἐπίσημοι Σουλιῶτες εἶχαν ἀρχίσει νὰ μιλάνε γιὰ τοῦ Σουλίου τὴν παράδοση τὴ δευτέρα ἓνας παπᾶς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Γκιώνη συχνὰ τοὺς φοβέριζε «κοιτᾶτε καλά νὰ μὴ σαχτήτε (συβιβαστήτε), φίλτες, φίλτες θὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ μέσα (φίλτες ἀρβ. = κλωστές)». Γι' ἄλλον Παπασουλιῶτη ἀπὸ τὴν ἴδια φάρμα ὁ Σπυρομίλιος γράφει: «ὁ δὲ ἱερεὺς Διαμάντης Σουλιῶτης γέρων ὢν καὶ ὁποῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀκολουθήσει τὸ στράτευμα ὑπεσχέθη νὰ τεθῆ εἰς τὴν πύλην τῆς πρὸ καιροῦ κατασκευασθείσης ὑπονόμου ἔμπροσθεν τῆς Μεγάλης Τάμπιας ὑπὸ τὸν προφυλακτήριον δρόμον καὶ νὰ τῆς δώση πῦρ, ὅταν ἤθελε ἐπισωρευθῶσιν οἱ Τούρκοι διὰ νὰ ἐμβοῦν εἰς τὸ φρούριον καὶ οὕτω ν' ἀποθάνη, ἀλλὰ ν' ἀποθάνη μετὰ Τούρκων πολλῶν». Πρόκειται γιὰ τὸν παπᾶ πού ἐνέπνευσε στὸ Βλαχογιάννη τὸ ἀριστουργηματικὸ ψυχογράφημα «Παπασουλιῶτης» («Μεγάλα Χρόνια» σ. 54).²

1. «Μεγάλα Χρόνια» σ. 130.

2. Ἡ καταγωγή τοῦ Βλαχογιάννη ἀπὸ σοὶ λευτικὸ ἐξηγεῖ κάπως, νομίζομε, καὶ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις εὐλάβειας, πού ἂν καὶ σπανίζουν εἶναι ὅμως ἐνδιαφέρουσες. Νά μερικές:

Κάποτε πού ἔτυχε νὰ περνοῦμε ἀπὸ τὴν Πλάκα, καθὼς σιμῶσαμε στὴν Ἁγ. Αἰκατερίνα ὁ Βλαχογιάννης σταμάτησε ὄχι βέβαια γιὰ νὰ σταυροκοπηθῆ ὑποκριτικᾶ, ἢ ἀπὸ συνήθεια, καὶ ἀρχισε νὰ μοῦ μιλάει γιὰ τὴν ὑποβολή πού εἶχαν οἱ ἑσπερινοὶ κάτω ἀπὸ τέτοια παλιά ἐκκλησιάκι· σὲ παρόμοια κατάσταση ψυχολογικὴ θὰ βρέθηκε ἀσφαλῶς κι ὅταν ἔγραψε «τὸν Ἑσπερινό» του, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξαισια ποιήματά του, πού τυπώθηκε στὰ 1896.

Ἄλλη φορά, καθὼς μᾶς ἱστοροῦσε γιὰ πολλοστὴ φορά τὸ ταξίδι του στὴ Σάμο με τὸν Πάλλη, μᾶς ἔλεγε ὅτι μπαίνοντας σένα ἐρημόκκλησο, ἔρριξε ἓνα μεγάλο σχετικῶς νόμισμα, κι ὁ Πάλλης, ἀνίδεος ἀπὸ τὴς συνήθειες τοῦ τόπου, τὸν ἐπέκρινε ὄχι τόσο γιὰ τὴν εὐλάβεια ὅσο γιὰ τὴ σπατάλη του.

Τὴν εὐλάβεια πρὸς τὰ γραφικὰ βυζαντινὰ ἐξωκλήσια δείχνει καὶ ἡ συνήθεια πού εἶχε νὰ στέλνῃ σὲ φίλους του φωτογραφίες καὶ εἰκόνες βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν. Ἐνας φίλος του στὸ Λονδίνο πού θυμόταν με νουσταλγία ὁ Βλαχογιάννης στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, τοῦ ἔγραφε, ἀφοῦ πῆρε μία τέτοια φωτογραφία: «Πῆρα τὴ φωτογραφία τῆς ἐκκλησίας πού μοῦστειλες· ἡ ἰδέα θαυμασιὰ καὶ ὡραία· μὰ δὲν εἴμεθα τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ Λόντρα καὶ τὸ περιβόλι ὄχι τόσο πολὺ μεγάλο. Μὰ ἡ ἰδέα τόσο δημοφῆ καὶ δὲν ξέρεις ἂν μὴ μᾶς, ὅταν οἱ δουλειᾶς ὀρθοποδήσουν ὀλίγο, ἂν δὲν κάμωμεν κι αὐτό· καὶ τὸ πρῶτο ἐκκλησίασμα ἐσὺ ἐπὶ κεφαλῆς...» (γράμμα 18-7-930 με ὑπογρ. Ἐπαμεινώνδας). Ἐτσι ζητοῦσε νὰ κρατῆ καὶ τοὺς φίλους του δεμένους με τὴν πατρίδα· ἡ πατρίδα ἦ-

Μὲ τὴν ἴδια εὐγνωμοσύνη ἐμνημόνευε ὁ Βλαχογιάννης καὶ ἄλλες Σουλιώτισσες ἀπὸ τὸ σοὶ του καὶ μάλιστα τὴ θειά Σιάνα, τὴ γυναῖκα τοῦ ἀταίριαστοῦ Σουλιῶτη ἥρωα Γιαννούσα Πανομάρα, πού τὴν παληκαριά του εἶχε διαλαλήσει κι ὁ Καραϊσκάκης, ὕστερα ἀπὸ τὴ δράση του στὸν Πειραιᾶ, ὅπου πληγώθηκε (σ. ὁ ἀτρόμητος αὐτὸς Σουλιῶτης εἶχε γίνῃ περίφημος καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἀγῶνα σὲ διάφορα μέρη καὶ μάλιστα στὸν Ἀϊδονᾶτο καὶ στὴ Σκάλα Παραμυθιάς. Στὸν Ἀϊδονᾶτο τοῦ Σουλίου, ὅπου εἶχε ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες, πολέμησε ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ὕστερα βγήκε με τὸ σπαθὶ στὸ χέρι. Στὴ Σκάλα Παραμυθιάς σκότωσε τὸν περίφημο Ἀρβανίτη Σκραπαλᾶ, πού τῶνομά του θυμίζουν καὶ τὰ ἱστορικὰ ὑψώματα τῆς «Γκραμπάλα» κοντὰ στὸ Ζαγοροχώρι Ἀρίστη, τὰ γνωστὰ καὶ ἀπὸ τὴς περιλαμπρες νίκες κατὰ τῶν εἰσβολέων Ἰταλῶν). Ἡ θειά Σιάνα νεώτερη ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς κατὰ 18 χρόνια, —ἀφοῦ στὰ 1834 αὐτὴ ἦτο 22 χρονῶν καὶ ὁ ἄνδρας 40—εἶχε δύο παιδιὰ, τὸ Χρῖστο νήπιο τότε 2 χρονῶν καὶ τὴν Αἰκατερίνα 4 χρονῶν· ἡ θειά Σιάνα, ἦταν ἐκείνη πού χάρισε στὸ Βλαχογιάννη καὶ τὰ πρῶτα χαρτιά τοῦ Ἀγῶνα. Γιά τὸ πολύτιμο αὐτὸ ἀπόχτημα, πού ἔγινε ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ κίνητρο μιᾶς προσπάθειας ἱερῆς, πού δὲ σταμάτησε παρὰ ὅταν σταμάτησε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Βλαχογιάννη, νὰ τί γράφει ὁ ἴδιος στὰ χειρόγραφα τοῦ «Καραϊσκάκη» σ. 14 «Εἶχα κι ὄλας ἀποχτήσῃ τὴν πρώτη μου ἱστορικὴ συλλογὴ, τὰ χαρτιά τοῦ ἀταίριαστοῦ παληκαριοῦ Σουλιῶτη Γιαννούση Πανομάρα· μοῦ τᾶχε χάρισει ἡ θειά Σιάνα χήρα του πού τᾶχε στὸ τζάκι γιὰ... προσάναμμα... καὶ τὰπόχτημα αὐτὸ μοῦ εἶχε βάλει φωτιά στὸ νοῦ...».

ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΡΟΥΜΕΛΗ

Ἀπὸ τοὺς προγόνους τοῦ πατέρα τοῦ κληρονόμησε ὁ Βλαχογιάννης τὸ σεβασμὸ στὴ μνήμη τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιάς Ὀδυσῆα Ἀνδρούτσου, πού ἐπεκτείνεται ὕστερα καὶ στὸν Καραϊσκάκη, τὸν κυριώτερο ἐκπρόσωπο τῆς Ρουμελιώτικης καὶ Ἑλληνικῆς παληκαριάς. Στὸν Ὀδυσ. Ἀνδρούτσο ἀναφέρεται καὶ ἡ πρώτη ἱστορικὴ μελέτη τοῦ Βλαχογιάννη (1895) καὶ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ ἀνέκδοτα στοιχεῖα, πού γεμίζουν τρία μεταλλικὰ κουτιά, πού ἔρχονται ὕστερα ἀπὸ

τὰν ἡ αἰτία, πού ἐνέπνευσε στὸ Βλαχογιάννη τέτοιες ὡραίες ἰδέες.

Στὴς εὐλαβικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις προέβαινε ὁ Βλαχογιάννης ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Παπασουλιῶτες ἢ καὶ ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη τὸ φίλο του; Ποιὸς ξέρει. Συχνὰ ὅμως ξεχνοῦσε καὶ Παπαδιαμάντη καὶ ἐκκλησίες καὶ ὁ θυμὸς του ξεσποῦσε σ' ἓνα βρισίδι, πού δὲν εἶχε τὸ ὁμοίό του παρὰ στὸν Καραϊσκάκη. Τὴν ἀδυναμία αὐτὴ (πού δὲν ἦταν βέβαια τιμητικὴ, ἦταν ὅμως ἓνα αὐθόρμητο καὶ φυσικὸ ξέσπασμα), δὲν ἐπιχειροῦσε νὰ κρύψῃ ὁ Βλαχογιάννης, γιατί τότε θὰ φαινόταν ὅτι δὲν ἦταν, δηλ. ὑποκριτής.

τά κουτιά του Καραϊσκάκη. Στο σεβασμό αυτό των προγόνων του απέδιδε ο Βλαχογιάννης και το όνομα Δυσέας που είχε δώσει στον πατέρα του ή τονά του 'Αγγελική Τζαβέλαινα, γυναίκα του Νικόλα Τζαβέλα, (μεγαλύτερου κατά 5 χρόνια) αδελφού του άτρόμητου ήρωα Κίτσου Τζαβέλα· ο δεσμός αυτός έφερε συχνά το Βλαχογιάννη και στα Τζαβελαίικα, όπου με συγκίνηση ιερή αντίκρυζε το τρομερό όπλοστάσιο των Τζαβελαίων, που μπροστά του έκαιγε άκοίμητη μιά καντήλα. Τήν παράδοση μνημονεύει κι' ο κ. Γ. 'Αθανάσιος, ο έκλεκτος ποιητής και συμπολίτης του Βλαχογιάννη, στη διάλεξη του γι' αυτόν¹. 'Ο πατέρας του 'Οδυσσέα Γεώργιος, που ήταν ο μικρότερος από τ' αδέρφια του Κωνσταντή και 'Ανδρέα, ήταν βουνησίος 'Επαχτίτης από τη Βετολίστα (σημ. Τερψιθέα = 'Αποδοτίας που είχε στα 1928 κατοίκους 624 και στα 1890, κατά το Νουχάκη, 686).

'Η γυναίκα του, που λεγόταν Κατέριο Μπρόφα, καταγόταν από το χωριό Καρδάρια Δωρίδος και όχι από το Κλήμα 'Υαίας, αν βέβαια είναι, όπως υποθέτομε, ακριβέστερη ή παλιά σημείωση του Βλαχογιάννη που αναγράφει αυτή τη λεπτομέρεια.

'Από τη Βετολίστα καταγόταν και ο Βλάχος 'Ιωάννης, που τ'ονομά του έχει γίνει επίθετο όλων των Βλαχογιανναίων της Ναυπακτίας που αναφέραμε.

«Τά Βλαχογιανναίικα», ονομασία που σώζεται εκεί κατά τον στρατηγό Κ. Βλαχογιάννη, συγγενή (θείο) του μακαρίτη Γιάννη Βλαχογιάννη, μαρτυρούν ότι η παράδοση δεν είναι ανακριβής, αν και άλλες παραδόσεις σωζόμενες από τον ίδιο τον φέρουν 'Ηπειρώτη και άλλες Μακεδόνα... 'Ο πρόπαπος

αυτός του Βλαχογιάννη δεν ήταν φυσιογνωμία άσημαντη και τυχαία, αν κρίνουμε από τη δράση του, που μνημονεύεται σε πολλές πηγές. 'Από την αρχή του 'Αγώνα έως το τέλος αντιπροσωπεύει τον τόπο του σε πολλές συνελεύσεις· παίρνει μέρος στην τοπική συνέλευση Δυτ. 'Ελλάδος,¹ πηγαίνει στο Ναύπλιο στις 5-3-825, στη συνέλευση του 'Αργους στα 1829 (κατά Μάμουκα). Οι άλλοι αντιπρόσωποι

της περιοχής στα χρόνια εκείνα ήταν οι Θανάσης Μπογάτζιας, Χρ. Φραγκάλας, Δαμ. και Γ. Καναβός.² Τη δύναμή του την πολιτική μαρτυρεί και η πολεμική που άσκησε έναντίον του ο Δήμο Τσέλιος, αντιστράτηγος· σε αναφορά του με χρονολογία 10 Φεβρουαρίου 1825, που έστειλε στη Διοίκηση από το Βενέτικο, καταγγέλλει τα έξηξ:

«'Εδω εις ταύτην την έπαρχίαν εύρισκεται κάποιος 'Ιωάννης Βλάχος, έπιστάτης των 'Επάνω Βενετικών, πλην έκλεγμένος όχι από τον λαόν κατά νόμον, αλλά με την σπάθην του· αυτός είναι ένας από τους ταραχοποιούς που ανακατώνει τα άρματα τα έντόπια, κάμνει φατρίες τοπικές, συνεχίζει συνελεύσεις και τους όργανίζει κατά την θέλησίον του, να μην είναι

ποτέ ένωμένος· 'Ιδιά να κατορθώση τους κακούς σκοπούς του. 'Εγώ πολλάκις τον έσυμβούλευσα καθώς και ο 'Επαρχος να απέχη από αυτά, άλλ' αυτός να διορθωθή είναι αδύνατον...», — που σημαίνει ότι ο Βλάχος 'Ιωάννης ήταν ζόρικός αντίπαλος, που ήξαιρε καλά να ματαιώνη κάθε αντίδραση και να διαφεντεύη τον τόπο του με τη φατρία του, τη μικρή κατά το Δ. Τσέλιο. Σε άλλη αναφορά του [για το Μαυροκορδάτο στην

'Ο Βλαχογιάννης έφηβος.

1. «Νέος Κόσμος» 25 Φεβρ. 1935.

1. «Χρονικά Μεσολογγίου»... Έκδ. Β' σ. 136α.
2. «'Ελληνικά Χρονικά»... Έκδ. Β' σ. 136α.